

Roelof van Gelder, *De koopman van Kanton. Jan Bekker Teerlink (1759-1832)* (Amsterdam: Prometheus, 2022, 332 pp., ISBN 9789044648164).

Met *De Koopman van Kanton* heeft Roelof van Gelder een boek geschreven dat naast diens klassiekers als *Naporra's Omweg* (2004) of *Zeepost* (2010) geplaatst kan worden. Net als in deze werken vormen de verhalen van individuen in dit boek een waardevolle blik op een vroegmoderne historische handelswereld, waarbij Van Gelder een uiterst degelijk, uitgebreid geannoteerd, en goed gevuld werk aflevert. Net als in *Zeepost* dook Van Gelder hiervoor in de Prize Papers-collectie van de National Archives te Londen: een grote en heterogene verzameling manuscripten, briefjes, en boorddocumenten van door Britten gekaapte schepen, die in vroegmoderne oorlogstijd (tussen 1652 en 1816) als bewijsstuk dienden voor de Britse Admiraliteit. De laatste jaren kwam dit materiaal onder de aandacht via onderzoek aan het Huygens Instituut (2016), het Prize Papers project aan de Universiteit van Oldenburg (2018-2037), en het Vlaams Instituut voor de Zee (sinds 2017). Deze onderzoeken tonen aan dat dit materiaal zich uitstekend leent om historische figuren binnen hun dagelijkse overzeese cultuur en leefwereld te plaatsen. Van Gelders werk biedt daarenboven ook een unieke persoonlijke inkijk in die maritieme koopmanswereld.

Met het archiefmateriaal reconstrueert Van Gelder de handel en wandel van één koopman: Jan Bekker Teerlink (1759-1832). Hij toont de lezer zowel de handelswereld als de diepste zielenroerselen van deze koopman, wiens leven zich tijdens de overgang tussen twee tijdperken afspeelde. Daarbij valt Teerlinks internationale mobiliteit sterk op: hij trok maar liefst driemaal naar de Chinese haven- en handelsstad Kanton, maar ook tot in Scandinavië, Londen en Frankrijk. Zijn schip werd in 1803 op terugreis uit Kanton gekaapt door de Britse Royal Navy, waardoor diens omvangrijke privé-archief uiteindelijk in Londen is terechtgekomen. Deze bronnen bestaan uit correspondentie, dagregisters, persoonlijke notities en handgeschreven liedjes. Dit breed reikend en uitzonderlijk heterogene materiaal stelt Van Gelder in staat om het boek chronologisch en biografisch te structureren in 27 hoofdstukken die Teerlinks reizen op een geografische en persoonsgebonden manier verankeren.

Biografisch vat het boek aan met Teerlinks jeugd in Vlissingen (hoofdstuk 1-2) tot zijn eerste indienstneming bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie (voc) en haar China-handel (hoofdstuk 3-6), waaraan Teerlink vanaf 1788 meermaals deelnam om zijn schulden af te lossen. Van Gelder behandelt vervolgens zijn terugkeer naar Europa en zijn financiële

moeilijkheden (hoofdstuk 7-8), een volgende reis van Amsterdam naar Kanton (hoofdstuk 9-10), Teerlinks activiteiten in Frankrijk (hoofdstuk 11-17), en zijn handelscontacten in Hamburg en Emden (hoofdstuk 18-20). Hierop volgt Teerlinks derde en laatste terugkeer naar Azië, waar hij Batavia, Java (hoofdstuk 21-23), en nogmaals Kanton (hoofdstuk 24) aandoet. De laatste hoofdstukken sluiten af met Teerlinks uiteindelijke terugkeer naar Europa, de Britse kaping die Van Gelders bronnen opleverde, en Teerlinks levenseinde in Frankrijk (hoofdstuk 25-27). Dit alles toont op een beschrijvende manier Teerlinks kosmopolitische, internationale, en zelfs intieme koopmansleven.

Hoewel Van Gelders initiële opzet be vraagt wat deze koopman uit Emden in 1801 te Kanton uitvoerde, en hoe hij er zaken deed met Chinese handelaren, trof hij dus een ruimer leven aan. De titel van het boek is hierdoor enigszins misleidend, gezien het een rijker perspectief toont dan de beperkte handelscontext te Kanton. Uiteindelijk behandelen slechts 4 van de 27 hoofdstukken Kanton, waarnaast we ook over Teerlinks handel en wedervaren te Bordeaux, Parijs, Noorwegen, Londen, en Batavia lezen. Het boek is dus eerder een verhaal over zijn handelswereld, waarin persoonlijke en intieme relaties met hartsvriendinnen, familieleden, en andere handelaren aan bod komen. Met behulp van Teerlinks contacten en correspondentie tussen havensteden als Amsterdam, Hamburg, en Kopenhagen toont Van Gelder aan ‘hoe klein de wereld was van investeerders, bevrachters, reders, cargas, en scheepsofficieren’ betrokken in de Aziëvaart (191). Deze correspondentie toont ook hoe nauw vriendschappelijke en zakelijke betrekkingen vervlochten raakten.

Teerlinks wedervaren geeft een inkijk in vroegmoderne vriendschappen, allianties en affectie. Van Gelder toont Teerlinks innige band en intiem verlangen naar zijn vriendin, de prostituee Marie Anne Renaudeau, evenals zijn schertsende vriendschapsband met haar echtgenoot. We lezen ook de adviezen die hij hen verschaftte rond de inrichting en het beheer van het net buiten Bordeaux gelegen wijngoed Le Blayé. Vrijmetselaarsloges boden Teerlink doorheen de wereld een plek voor sociabiliteit, waar hij zowel vrienden als handelsrivalen trof. Sinds zijn inwijding op 25-jarige leeftijd te Amsterdam droeg deze ‘universele broederschap’ bij tot zijn levenshouding en leverde ze hem vriendschap en zelfs zakelijke informatie op. Zo kon hij steeds terecht in een wereldomspannend netwerk van Londen, Amsterdam en Parijs tot Bordeaux, Hamburg, Kopenhagen, Batavia of Kanton.

Teerlink reflecteerde in zijn brieven op grote historische veranderingen. Zo bewonderde hij Napoleon Bonaparte voor het ‘herstellen der orde’. Hij maakte ook het einde van de VOC (in 1798), de Franse Revolutie, en meerdere oorlogen mee. Ook Teerlinks alledaagse gewoontes en consumptiepatronen worden gedetailleerd besproken. Hij gaf aanzienlijke sommen uit aan persoonlijke goederen zoals kledij, parfums en souvenirs. Hij nam geschenken voor vrienden mee en bleek daarbij steeds genereus – of

hij nu pijptabak of vioolsnaren meenam. Van Gelder merkt verder op hoe Teerlinks levenslustige aard naar voren komt in zelfgeschreven liedjes. Zo componeerde hij een liedje op de toepasselijke tekst ‘life is like a ship in constant motion/sometimes high and sometimes low’ (96). Van Gelder vat dit op als Teerlinks persoonlijk devies, van toepassing op zijn levenswandel en zeker ook op dit boek.

Van Gelder situeert Teerlinks Chinese handelsactiviteiten binnen het zogenaamde ‘Kanton-systeem’, een geheel van regels die de Europese thee- en specerijenhandel met China vormgaven, en waaraan ook Nederlandse voc-handelaren als Teerlink deelnamen. Hiervoor baseert Van Gelder zich op de studies van Paul Van Dyke (2005; 2020) en Leonard Blussé (2008) over de Chinees-Nederlandse interacties. Daarbij heerst het risico dat dit ‘systeem’ als statisch wordt afgeschilderd, in tegenstelling tot wat auteurs als Weng Eang Cheong (1997) of Matthew Mosca (2013) beweren. De consequentie daarvan is ook hier dat de Chinese context vooral het Europese verhaal lijkt te dienen, waarbij aan de interne dynamiek van die context en de bredere identiteit van Chinese handelaars wordt voorbijgegaan.

Net zoals Tonio Andrades recente monografie uit 2022 over Teerlinks collega Van Braam Houckgeest, een voc-koopman en handelsrivaal die hij te Kanton zowel in de handel als in de vrijmetselaarsloge aantroef, is *De koopman van Kanton* een historische studie die eerder beschrijvend dan verklarend blijft. Het boek biedt als bijkomende verdienste wel een persoonlijk perspectief op de sociale en dagelijkse wereld van sociabiliteit en relaties die ook voorbij de wereld van handel, zeevaart, en factorijen te situeren zijn. Van Gelder bezorgt een leerzaam portret van een menslievende, vrijgevende koopman en levensgenieter, een ondogmatische agnost die niet streefde naar roem maar wel naar een bestaan rijk aan ervaringen: naar ‘fortuin maken’ en ‘elders te zijn’ (296). De kaping van Teerlinks derde Kanton-schip, de *Henriette*, leidde ertoe dat Van Gelder zijn leven kon reconstrueren aan de hand van privédocumenten. Een leven dat, zoals Teerlink zelf schreef, ‘altijd eene hoop met zig draagt’ (295). Ten slotte dient nog te worden vermeld dat het boek prachtig werd vormgegeven: diverse kaarten geven de routes van Teerlinks lange zeereizen weer en de illustraties maken de materialiteit van Teerlinks leefwereld in Kanton en daarbuiten heel concreet. Het boek is levendig en vermakelijk geschreven, waardoor het voor een ruim publiek leesbaar is.

Wim De Winter, KU Leuven